

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алампиев О.А. Идея интерсубъективности как основа понимания социальной интеграции в феноменологической философии Э. Гуссерля и социологии А. Шюца [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://scholar.googleusercontent.com>.
2. Выготский Л.С. Собр. соч. в 6-ти томах / Лев Семёнович Выготский. – Т. 5. – Основы дефектологии. – М.: Изд-во Акад. пед. наук, 1983. – 369 с.
3. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Книга первая / Пер. с нем. А.В. Михайлова. – М.: Академический Проспект, 2009. – 329 с.
4. Забара Л.И. Роль философского знания в разработке вопросов обучения и воспитания детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью [Электронный ресурс] / Л.И. Забара, Г.Г. Зак, Д.Я. Зак // Педагогическое образование в России. – 2012. – № 6. – С. 7-12. – Режим доступа: <http://journals.uspu.ru/attachments/article/311/> – Название с экрана.
5. Экзистенциализм // Педагогическая энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://enc-dic.com/pedagogics/JEkzistencializm-1425> – Название с экрана.
6. Москвичёва Н.А. Альтернативные модели социализации детей-инвалидов в современном обществе: социально-философский анализ: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Москвичёва Наталья Александровна. – Ростов-на-Дону, 2007. – 146 с.
7. Назарова Н.М. Теоретические и методологические основы образовательной интеграции // Инклюзивное образование: методология, практика, технологии // Материалы Международной научно-практической конференции (20-22 июня 2011 г., Москва) [Электронный ресурс] / Моск. гор. психол.-пед. ун-т: Редкол.: С.В. Алёхина и др. – М.: МГППУ, 2011. – С. 7-9. – Режим доступа: <http://www.childpsy.ru/conf/24314/index> – Название с экрана.
8. Персонализм // История философии: Запад–Россия–Восток (книга четвёртая. Философия XX века) [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://psyoffice.ru>6-466-personalizm.htm> – Название с экрана.
9. Подкина Н.А. Прагматические педагогические идеи Джона Дьюи и их использование в современной школе: автореф. дис. на соиск. учёной степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н.А. Подкина. – Чебоксары, 2003. – 22 с.
10. Суть філософської антропології // Основи філософських знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.schoolib.com.ua>filosofiya/114.html>.
11. Хоменко И.А. К вопросу об экзистенциальном развитии ребенка как субъекта жизнедеятельности // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – 2010. – №3. – С.376-380.
12. Яценко И.А. Генезис и современное состояние теории воспитания и обучения детей с особыми образовательными потребностями в Германии: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 /Яценко Инна Александровна. – Красноярск, 2002. – 189 с.
13. Jonson J., Mills C., Muller W. Social Class and Educational Atteinment in Historical Perspective: A Swedish-English Comparison // British Journal of Sociology. – 1993. – Vol. 44. – № 2. – P. 213-247. – (part I), № 3. – P. 403-428. – (part II).

УДК: 376.36

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У МОВЛЕННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Махукова Т. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Лінгарт А. К.

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

У статті розкривається послідовний процес оволодіння дитиною синтаксисом складнопідрядного речення в онтогенезі та здійснюється психолінгвістичний аналіз особливостей конструкцій з підрядним зв'язком у мовленні дошкільників із ЗПР.

В статтє освещается последовательный процесс овладения ребенком синтаксисом сложноподчиненного предложения в онтогенезе и осуществляется психолингвистический анализ особенностей конструкций с подчинительной связью в речи дошкольников с ЗПР.

The article highlights the sequential process of learning the syntax of the complex sentence in ontogeny by a child and is psycholinguistic analysis of the features of structures with subordinate connection in the speech of preschool children with mental retardation.

Ключові слова: дошкільники із ЗПР, етапи засвоєння складного речення в онтогенезі, логічні відношення дійсності, синтаксичні конструкції з підрядним зв'язком, вербально-логічні здібності.

Ключевые слова: дошкольники с ЗПР, этапы усвоения сложного предложения в онтогенезе, логические отношения действительности, синтаксические конструкции с подчинительной связью, вербально-логические способности.

Keywords: preschool children with mental retardation, the stages of learning of a complex sentence in the ontogeny, logical relations of reality, syntax with subordinate connection, verbal and logical abilities.

За останні роки незаперечним фактом стало зростання кількості дітей, які становлять групу ризику шкільної, соматичної та психофізичної дезадаптації, отже, удосконалення технологій компенсаторно-корекційного процесу навчання дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) залишається актуальною проблемою у корекційній педагогіці.

Сорокарічний період розвитку теорії та практики навчання дітей із ЗПР вітчизняним та зарубіжними вченими характеризується здобутками в науковому аналізі основних закономірностей та особливостей діяльності пізнання, мовлення та розвитку особистості цієї категорії дітей, створенні корекційно-розвивальних методик (Н. Борякова, Ю. Костенкова, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Малишева, М. Малофєєв, І. Марковська, І. Марченко, Т. Сак, І. Ужченко, У. Ульяновка, М. Фішман, С. Шевченко та ін.).

Незважаючи на досягнення у розробці підходів до організації цілісної системи навчання дітей із ЗПР, у кількісному та якісному аспектах більш розробленими на сучасному етапі є корекційно-розвивальні методики для дітей із ЗПР шкільного віку. Але розлади нервово-психічної сфери виявляють у дітей ще у молодшій групі дитячого садку, і кількість їх складає біля 35 % [2]. Однак методи диференціальної діагностики, зокрема мовленнєво-мовного розвитку дітей молодшого дошкільного віку із особливостями психофізичного розвитку, ще потребують свого удосконалення, що має значну теоретичну та практичну значущість, адже визначення структури дефекту зумовлює надання своєчасної, адекватної механізмів мовленнєвого порушення логопедичної допомоги.

Симптоматика затримки формування пізнавальних, мовленнєвих, емоційно-вольових процесів у всій повноті розкривається переважно на етапі зміни провідної діяльності дітей з ігрової до навчальної, успішність якої забезпечується здібностями до понятійно-логічного мислення, сформованістю усного мовлення, можливостями словесної регуляції діяльності, недостатньо зрілими у дітей із ЗПР. Отже, труднощі диференціальної діагностики та визначення механізмів мовленнєвих порушень при ЗПР у дошкільному віці представляють собою об'єктивну складність.

Аналіз спеціальної літератури з досліджуваної проблеми показав, що мовленнєвий розвиток дітей із ЗПР має свою специфіку, зумовлену характером становлення у них пізнавальних й емоційно-вольових процесів. Особливості оволодіння дошкільниками із ЗПР складними синтаксичними конструкціями з підрядним зв'язком для означення причинно-наслідкових, просторових та інших відношень дійсності – це недостатньо розкритий аспект мовленнєвої діяльності при ЗПР, отже потребує експериментального вивчення та аналізу. Мета статті – висвітлити лінгвістичні та психолінгвістичні аспекти формування в онто- й дизонтогенезі та функціонування складних синтаксичних конструкцій з підрядним зв'язком у мовленнєвій діяльності дошкільників із ЗПР.

Типологія складного речення, тобто синтаксичних конструкцій з різними видами зв'язку компонентів становить предмет вивчення розділу граматики, який вивчає особливості будови, семантики й функціонування синтаксичних одиниць – синтаксису. У лінгвістиці формально-синтаксична основа різних видів зв'язку та семантико-синтаксична основа диференціації типів складних речень достатньо розроблена вітчизняними та зарубіжними мовознавцями.

Синтаксис – (складання, впорядкування) вивчає функціонування слова і його форми у синтаксичній конструкції, у зв'язку з іншими словами й формами. Отже, в синтаксисі словоформи розглядаються як елементи побудови синтаксичних одиниць – простих речень і виступають у складі речення як його члени. Будівельним матеріалом для складних речень є прості речення, з яких утворюється складне синтаксичне ціле. Таким чином, основними одиницями вивчення синтаксису є словосполучення, речення (просте і складне), складне синтаксичне ціле. Це одиниці різного рівня. Так, словосполучення виконує номінативну функцію, воно є складним найменуванням явищ об'єктивної дійсності. Речення – найменша комунікативна одиниця, яка виражає думку, тобто якість повідомлення про предмет і явище дійсності. [1].

Наукові факти лінгвістичних досліджень стверджують, що речення – багатоаспектна одиниця, виділення якої базується на таких ознаках, які репрезентують його структурно-семантичну єдність:

- 1) самостійність функціонування;
- 2) предикативність;
- 3) інтонаційна оформленість та смислова завершеність;
- 4) граматична організованість.

Складне речення – це речення, що складається з двох і більше граматичних основ (предикативних одиниць), які становлять семантичну, структурну та інтонаційну єдність. Складне речення функціонує в мові як одна комунікативна одиниця й характеризується формально-граматичними та семантичними ознаками, з-поміж яких найважливішими є:

- 1) поліпредикативність;
- 2) особлива структурна схема;
- 3) інтонаційна завершеність;
- 4) семантична та структурна цілісність;

5) в ньому повідомляється про кілька ситуацій і відношення між ними [1].

Як зазначає у дослідженні формування творчого зв'язного мовлення у дошкільників із ЗПР вітчизняний науковець І. С. Марченко, розуміння і відтворення дитиною із ЗПР синтаксичних конструкцій із підрядним зв'язком є складним процесом, який включає у себе розвиток мислення у процесі породження мовленнєвого висловлювання: при побудові смислової програми, виборі мовних одиниць у відповідності з їх значенням, контроль за побудовою розгорнутої синтаксичної структури; так і в процесі розуміння висловлювання, з одночасним врахуванням значення всіх одиниць, що до нього входять [6].

Затримка у розвитку загальноінтелектуальних умінь, безперечно, відбивається і на процесах побудови у власному мовленні дошкільників із ЗПР складних синтаксичних конструкцій з підрядним зв'язком, які відбивають логічні причинно-наслідкові та часові відношення дійсності.

Розглянемо науково-методичні джерела, в яких висвітлюються узагальнені факти оволодіння дитиною висловлюваннями такого виду зв'язку в онтогенезі та джерела, що виявляють терміни появи у мовленні та специфічність складних синтаксичних конструкцій у дітей із ЗПР.

Дані про етапи засвоєння та використання складних синтаксичних цілих дітьми дошкільного віку з нормальним психічним та мовленнєвим розвитком, базуються на дослідженнях С. Н. Цейтлін. Лінгвістичний аналіз висловлювань дітей, здійснений С. Н. Цейтлін показує, що у кінці короткого періоду двослівних речень в мові багатьох дітей відбувається так званий лексичний вибух – швидке зростання активного словника, який в значній мірі обумовлює можливість переходу до багатослівних висловлювань. Ближче до двох років більшість дітей вже можуть сконструювати речення з трьох або чотирьох слів, хоча відзначається характерна ситуація дієслівного дефіциту, яка може мати тривалий період. Науковець виділяє дві тактики поведінки дітей в цей період. Одні сміливо розгортають досить складні синтаксичні конструкції, вербалізують за допомогою іменників учасників ситуації і не піклуються про те, чи зможуть вони підшукати потрібне дієслово для зв'язування всіх компонентів воедино для вірного оформлення речення. Інші не починають речення, поки не підберуть дієслово, що підходить за значенням. Їх фрази можуть бути більш короткими, але вони грамотно побудовані [8].

Далі, розвиток синтаксичної сторони мовлення можна визначити наступним чином:

- розширюється репертуар синтаксичних компонентів речення, з'являються все більш складні в семантичному плані компоненти, наприклад зі значенням причини, мети, спільної дії і т.п. Іноді про рівень мовленнєвого розвитку дитини можна судити по одній-єдиній синтаксемі, що відбиває досить високий ступінь когнітивного розвитку;

- ускладнюється ієрархічна структура речення, розвиваються і поглиблюються залежності одних компонентів від інших;

- починається структурне ускладнення за рахунок появи поліпредикативних конструкцій, прикметникових, дієприкметникових оборотів, рядів однорідних членів речення. Якщо однорідні члени зустрічаються в мовленні вже дворічних, то прикметникові, дієприкметникові обороти – близько п'яти-шести років;

- використовуються засоби вираження суб'єктивної оцінки: вступні слова, що визначають послідовність викладення думок, емоційне ставлення мовця до змісту висловлювання;

- розвивається структура складного речення [8].

Розвиток і вдосконалення мовленнєвої діяльності дитини невіддільні від розвитку її предметної й пізнавальної діяльності. Когнітивний розвиток випереджає розвиток вербальний, випереджаючи синтаксичне структурування висловлювання. Уповільнення темпів розвитку пізнавальної діяльності дітей із ЗПР, зумовлює й особливості побудови складних синтаксичних конструкцій для передання різних смислових відношень – причинно-наслідкових, зіставно-протиставних, умови, часових і т. д. Часто мовлення дітей із ЗПР має схильність до складних оборотів. Складнопідрядні речення, які утворюють деякі діти з проблемами в розвитку, дуже розгорнуті, іноді складаються з двадцяти слів. На думку дослідників (Н. Трофимова, С. Дуванова та ін.), створюється враження, що дитина почавши висловлювання, не може його закінчити.

Порушення зв'язного мовлення у дітей із ЗПР обумовлені багатьма факторами: недостатнім аналізом ситуації, труднощами виділення з образу ситуації істотних і другорядних компонентів, порушенням смислового програмування змісту зв'язного тексту, недорозвиненням здатності утримувати програму, невмінням розгортати смислову програму у вигляді серії речень, пов'язаних між собою. Поряд з порушенням пізнавальної діяльності, недорозвинення зв'язного мовлення обумовлене недостатньою сформованістю діалогічного мовлення, яке передує монологічному мовленню і готує його появу.

Складні синтаксичні конструкції з підрядним зв'язком в мовленні людини використовуються при побудові монологічних зв'язних висловлювань, які є найбільш складним видом мовлення. Монологічне мовлення формується в онтогенезі пізніше, ніж діалогічне, і вимагає досить високого рівня розвитку пізнавальної діяльності дитини.

Деякі особливості монологічного мовлення старших дошкільників із ЗПР були виявлені О. Слепович при вивченні словника і граматичного компоненту мовлення. За даними В. Насонової та Е. Слепович, висловлювання дітей із ЗПР характеризуються примітивними граматичними конструкціями, утрудненнями зв'язно висловити свою думку. При побудові речень за опорними словами у багатьох дітей виявляються недоліки у граматичному оформленні мовлення. Ще однією з причин порушення формування зв'язного мовлення в дітей із ЗПР є слабкість і швидка виснажливність їх мовленнєвої діяльності, а також особливості мотивації [7].

Дослідження монологічного мовлення дітей із ЗПР старшого дошкільного віку показують, що воно носить ситуативний характер і перехід до контекстного мовлення тільки намічається. Перехід від ситуативного до монологічного висловлювання означає не тільки новий етап у мовленнєвому розвитку дитини, але й досягнення ним певного рівня пізнавальних процесів. За результатами Е. Слепович та Н. Борякової, при порушеннях граматичного компоненту мовлення у дітей із ЗПР найбільш характерними видами аграматизмів у висловлюваннях є:

- пропуски або надмірна кількість членів речення;
- помилки в управлінні та узгодженні;
- помилки у вживанні службових слів;
- помилки у визначенні часу дієслів;
- структурна неоформленість висловлювання.

Усі перераховані особливості монологічного мовлення дітей із ЗПР дозволяють говорити про динамічні порушення мовленнєвої діяльності, які виражаються, перш за все, у несформованості внутрішнього програмування і граматичного структурування висловлювання [2, 7].

Дослідження Н. Борякової, О. Мальцевої, О. Слепович, Є. Соботович виявили у дітей із ЗПР порушення поверхневої структури речення, порушення його граматичного оформлення, які виявляються як на рівні словосполучення (зміни узгодження та управління), так і на рівні речення. Порівняно із нормою, діти із ЗПР роблять набагато більше помилок при відтворенні мовленнєвого висловлювання, використовують обмежений набір синтаксичних конструкцій. Частими помилками є порушення порядку слів у реченні: постановка в кінець речення присудка, означення, що не характерне для мовного стандарту як російської, так і української мови [2, 7].

Сучасний стан досліджень мовленнєвої патології у дітей із особливостями психофізичного розвитку, зокрема порушень будови самостійних висловлювань дітей із ЗПР, характеризується використанням досягнень психолінгвістики, тобто, аналізу помилок з позицій порушень операцій породження мовленнєвого висловлювання (О. Леонтєв, І. Зимня, О. Залевська та ін.).

Відповідно до моделі породження мовленнєвого висловлювання О. О. Леонтєва, побудова окремого висловлювання проходить наступні етапи:

- утворення внутрішньої схеми, глибинно-семантичної структури висловлювання;
- оформлення цієї глибинно-семантичної структури за допомогою засобів мови у поверхневу структуру речення [3].

На етапі глибинного синтаксису здійснюється аналіз елементів ситуації, виокремлення серед них значущих та суттєвих, визначення характеру їх зв'язків. На цьому етапі визначаються суб'єкт (діяч), дія (предикат), об'єкт дії, знаряддя дії, просторово-часові відношення та ін. Побудова глибинно-семантичної структури відбувається на домовленнєвому рівні. На цьому етапі створюється смислова програма майбутнього висловлювання і у створеній глибинно-семантичній структурі наявні предикат та учасники ситуації, означені предикатом. У мовленнєвому висловлюванні відбиваються уявлення дитини про структуру ситуації, розуміння її смислу. Ситуація означається організованим мовленнєвим висловлюванням спочатку на глибинному, потім на поверхневому рівні, отже, зміст поверхневої структури майбутнього висловлювання зумовлює організація глибинно-синтаксичної структури [3].

Можливості побудови зв'язного висловлювання, об'єданого одним задумом, обумовлені виникненням регулюючої, плануючої функції мовлення у молодшому шкільному віці. У дітей, що нормально розвиваються, до початку шкільного навчання відбувається відокремлення мовлення від безпосереднього практичного досвіду, воно набуває нової функції. І діти з нормальним онтогенезом легко оволодівають новим видом мовленнєвої діяльності [4, 5].

Таким чином, за даними клінічних, психологічних, педагогічних досліджень, діти із ЗПР, що складають 50% невстигаючих учнів молодших класів, з великими труднощами засвоюють шкільну програму. Значні труднощі у них виникають у процесі навчання рідної мови, що пов'язано з несформованістю мовленнєвої готовності до шкільного навчання, з низьким рівнем мовленнєвої активності, повільним темпом становлення плануючої функції мовлення, несформованістю операцій із мовними знаками на етапах породження розгорнутого мовленнєвого висловлювання: задуму, внутрішнього програмування і граматичного структурування. Велика кількість помилок у граматичному оформленні мовленнєвих повідомлень у дітей із ЗПР дозволяє говорити про несформованість у них синтаксичних зв'язків і парадигматичних відношень.

Однак, труднощі при побудові розгорнутих висловлювань багато у чому обумовлені недорозвитком у дітей із ЗПР пізнавальної діяльності, незрілістю мисленнєвих операцій, низьким рівнем саморегуляції розумової діяльності, а також несформованістю довільних процесів. Більш детальне дослідження особливостей побудови дітьми із ЗПР складних синтаксичних конструкцій з підрядним зв'язком, які відбивають логічні причинно-наслідкові та часові відношення дійсності дозволить, на нашу думку, визначити особливості як вербально-логічних здібностей, так і невербального інтелекту, що забезпечить вибір педагогом оптимальних підходів при проведенні логопедичної корекції дошкільників із ЗПР. З цієї метою нами розроблено серію діагностичних завдань для експериментального дослідження, зміст та узагальнені результати якого будуть представлені у наступних публікаціях у фахових виданнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова: Синтаксис : навч. посіб. для студ. вузів філол. спец. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища шк., 2005. – 270 с.
2. Борякова Н. Ю. Особенности формирования речевых высказываний у старших дошкольников с ЗПР / Н. Ю. Борякова. – М., 1983.
3. Леонтєв А. А. Психолінгвістические единицы и порождение речевого высказывания / А. А. Леонтєв. – Изд. 4-е, стер. – М. : КомКнига, 2007. – 312 с.
4. Лурия А. Р. Речь и развитие психических процессов у ребенка : эксперим. исслед. / А. Р. Лурия, Ф. Я. Юдович. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1956. – 94 с.
5. Маркова А. К. Психология усвоения языка как средства общения / А. К. Маркова. – М. : Педагогика, 1974. – 240 с.
6. Марченко І. С. Формування творчого зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03 „Корекційна педагогіка” / І. С. Марченко. – К., 2001. – 20 с.
7. Слепович Е. С. Формирование речи у дошкольников речи с ЗПР. Книга для учителя / Е. С. Слепович. – Минск, 1989.

8. Цейтлин С. Н. Язык и ребенок: Лингвистика детской речи : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / С. Н. Цейтлин. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 240 с.

УДК 376-056.36:616899.2:376.016:159.946

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Мозолюк-Коновалова О.М.

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

У статті розглянуто етапи формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна; висвітлено основні показники сформованості образотворчої діяльності у дітей даної категорії.

В статье рассмотрены этапы формирования изобразительной деятельности у дошкольников из синдромом Дауна; освещены основные показатели сформированности основ изобразительной деятельности у детей данной категории.

The article considers the stages of drawing activity in preschool children with Down syndrome; highlights the main indicators of the formation of drawing activity in children in this category.

Ключові слова: розумово відсталі дошкільники, дошкільники із синдромом Дауна, образотворча діяльність.

Ключевые слова: умственно отсталые дошкольники, дошкольники с синдромом Дауна, изобразительная деятельность.

Key words: mentally retarded children, children with Down syndrome, drawing activity.

Одним із важливих засобів корекційного впливу на розвиток дитини із синдромом Дауна є образотворча діяльність. Спеціально організована образотворча діяльність відображає весь спектр соціально-особистісних потреб дитини, впливає на становлення її особистісні якості та соціальну компетентність (О.Єжжанова, І.Грошенков, О.Гаврилушкіна Т.Головіна, Н.Соколова, О.Стребелева та ін.).

Формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна повинно здійснюватися з урахуванням їхнього рівня психофізичного розвитку та індивідуальних можливостей.

У результаті проведеного нами констатуючого етапу дослідження було виявлено низький рівень сформованості основ образотворчої діяльності у дітей даної категорії на початковому етапі навчання у спеціальному дошкільному закладі. На основі кількісного та якісного аналізу отриманих результатів було виявлено особливості сформованості елементарних знань, умінь та навичок з образотворчої діяльності у дітей із синдромом Дауна на різних етапах навчання у спеціальних дошкільних закладах та визначено організаційно-педагогічні умови, що повинні забезпечувати ефективність освітнього процесу на заняттях з образотворчої діяльності.

Отже, процес формування образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна повинен включати ряд послідовних етапів (О.Єжжанова, О.Гаврилушкіна, О.Стребелева), котрі базуються на закономірностях розвитку образотворчої діяльності дітей даної категорії:

1-й етап – підготовчий – спрямований на формування у дошкільників передумов образотворчої діяльності, позитивного емоційного ставлення до самої діяльності та її результатів. Дітей вчать сприймати різноманітні зображення, знайомлять з матеріалами, необхідними для здійснення образотворчої діяльності; навчають опанувати базові навички, необхідні для створення елементарних зображень (вміння обстежувати предмет перед малюванням, ліпленням, аплікацією, утримувати фломастер, пензель у руці та здійснювати ним спрямовані рухи, розминати пластилін (тісто) у руках, розкачувати його прямими та коловими рухами, розташовувати та наклеювати зображення предметів з паперу тощо);

2-й етап – адаптаційний – спрямований на формування інтересу до створення предметних зображень, розвиток вміння спостерігати за оточуючими предметами та явищами. На цьому етапі дітей вчать розрізняти форму (кругла, квадратна), розміри (довгий, короткий), колір предметів (червоний, жовтий, синій), а також формують вміння аналізувати об'ємні та плоскі предмети; порівнювати зображення предмета на площині і в об'ємі із зразком; зображати їх на площині та в об'ємі за допомогою образотворчих матеріалів (олівці, фломастери, фарби, пластилін та ін.), використовуючи прийоми малювання (мазок, заливка, розмивка, «по-сухому», «по-вологому»), ліплення (скачування, розкачування, сплющування, прищипування, відтягування, загладжування), аплікації (вирізування, обривання, прикладання, приклеювання).

3-й етап – основний – спрямований на формування у дітей вміння створювати предметні зображення. Дітей продовжують вчити передавати під час малювання, ліплення та аплікації форму, колір, розмір зображуваних предметів та їх просторові відношення (вгорі, внизу, зліва, справа), використовуючи прийоми малювання, ліплення та аплікації; формують цікавість дітей до створення сюжетних зображень, зображень за задумом; вчать створювати декоративні малюнки за зразком; зафарбовувати зображення предмета за його контурами; виховують у дітей оціночне ставлення до своїх робіт та робіт однолітків; розширюють соціальний досвід дітей.

4-й етап – заключний – створення предметних і сюжетних зображень – спрямований на закріпленні інтересу дитини до створення сюжетних зображень та зображень за попереднім задумом; формування вміння при створенні зображень поєднувати елементи малювання та аплікації; формування цікавості до самостійної образотворчої діяльності, розвиток образотворчих навичок, які базуються на використанні різних засобів образотворчої виразності – лінії, форми,